

Forsøg paa Identificeringen af Vesterbygdens Fjorde.

Af

O. Bendixen.

(With English »Summary«, page 26).

I Med. o. Gr., Hefte 20, har Professor Finnur Jónsson skrevet en interessant og instruktiv Afhandling om „Grønlands gamle Topografi efter Kilderne“ med Undertitel: „Østerbygden og Vesterbygden“.

Heri gør Professoren nærmere Rede for de ældste islandske Beretninger om Grønland og søger paa Grunlag heraf— i Forbindelse med de nyere arkæologiske Undersøgelser — at identificere Fjordene og Kirkerne i de to Bygder.

Professor Jónssons Bestemmelse af de forskellige Fjordes og Steders Beliggenhed i *Østerbygden* er saa vel begrundet, at der næppe kan indvendes noget herimod, selv om der muligvis er nogen Tvivl for ganske enkelte Fjordes Vedkommende, om hvilke Kildernes Oplysninger er sparsomme eller usikre.

Identificeringen af *Vesterbygdens* Fjorde er i sig selv vanskeligere, fordi de gamle Sagaværker beskæftiger sig meget mindre med denne fjærnere liggende Bygd, der var sparsommere bebygget og af mindre Betydning end *Østerbygden*. De indeholder derfor kun faa Oplysninger, der kan tjene som Holdepunkter til Bestemmelse af Fjordene, og man er delvis henvist til at bygge paa de Slutninger, man kan drage af de enkelte Fjordnavne.

Selv den grønlandske *Landnámabók*, der dog indeholder en Fortegnelse over de Fjorde, hvor de første Landnamsmænd bosatte sig i *Østerbygden*, melder intet nærmere om Vesterbygdens Bebyggelse, men angiver kun at „nogle (af Landnamsmændene) droge til Vesterbygden“.

Her havde Torstein Erikssön en Gaard i Lysefjord, og her døde han; men hans Lig førtes Aaret efter til Brattahlid for at begraves der. Vi ved ligeledes, at Torfinn Karlsefnes berømte Opdagerfærd

til Amerikas Fastland vel udgik fra Eriksfjord, men han lagde dog Vejen om ad Vesterbygden, inden han stævnede tværs over Davisstrædet. Af Landnámabók's Beretning kan vi endvidere slutte os til, at begge Bygderne befolkedes samtidigt af de Folk, der i 985 fulgte Erik Røde til Grønland, og da det antages, at Vesterbygden ødelagdes af Skrællingerne tidligst 1379, har Bygden altsaa bestaaet i ca. 400 Aar.

Men ud over det her antydede, er Beretningerne om den vestre Bygd yderst sparsomme. Der findes dog ifl. Professor Finnur Jónssons Angivelse¹⁾ opbevaret en direkte Fjordfortegnelse over Vesterbygdens Fjorde (af Arngrimur Jónsson) i Tilslutning til den over Østerbygdens.

Ifl. denne Fortegnelse var der i *Vesterbygden* følgende Fjorde:

Lysefjord, med Kirke,
Hornafjord,
Andefjord,
Svartefjord,
Agnafjord,
Rangafjord, med Kirke,
Lerfjord,
Loðinsfjord,
Strømfjord og
Eyjarsfjord.

Endvidere opgiver Professor Jónsson en særskilt *Kirkefortegnelse*²⁾, hvorefter der i samme Bygd skulde findes 4 Kirker, nemlig:

Sandnæs i Lysefjord.

Høp i Agnafjord.

Anavik- Kirken i Rangafjord

og endelig skulde der efter Th. Thorlacius være en Kirke paa Strøm-
næs i Strømfjorden (hos Arngrimur i Andefjorden).

Søger man nu paa Grundlag af disse Lister og de iøvrigt sparsomt foreliggende Oplysninger at bestemme de enkelte Fjordes og Kirkers Beliggenhed nærmere, maa man gaa ud fra som en Forudsætning, at Vesterbygdens Fjorde er angivet i Rækkefølge sydfra ligesom Østerbygdens.

Finnur Jónsson, der er af samme Anskuelse, har paa Grundlag heraf ment at kunne bestemme Vesterbygdens Fjorde som følger; idet han dog udtrykkelig gør opmærksom paa at Identificeringen hviler paa de foretagne Undersøgelser af Nordboruinerne i Godthaabsfjorden:

¹⁾ Meddelelser om Grønland, Hefte XX, Side 320.

²⁾ Meddelelser om Grønland, Hefte XX, Side. 322.

Lysefjord	Fiske(næs)fjord
Hornefjord	Sermilik (?)
Andefjord	Alangordlia (muligvis).
Svartefjord	Buksefjord (muligvis).
Agnafjord	Ameralik (sikkert).
Rangafjord	Godthaabsfjord (utvivlsomt).
Lerfjorden	Søndre Isortok.
Loðinsfjord	Evighedsfjord (?)
Strømfjord	S. Strømfjord (utvivlsomt).
Eyjarfjord	Itivdlek.

I Parantes har jeg tilføjet de Bemærkninger, Prof. Jónsson har knyttet til den af ham foretagne Bestemmelse af Fjordene.

Adskillige af disse, saaledes Sermilik, Alangordlia, S. Isortok, Evighedsfjord, har imidlertid aldrig været bebygget og egner sig heller ikke dertil, men naar disse maa lades ude af Betragtning, er det givet, at Hovedmængden af de Fjorde, der ønskes bestemte, maa søges indenfor det store Fjordkompleks som udmunder i Kolonien Godthaabs Nærhed.

Der findes ganske vist Ruiner sydligere, nemlig i Bjørnesundet, Fiskenäsfjorden og Buksefjorden, men de er saa ubetydelige, at de gamle Forfattere næppe har fundet det Ulejligheden værd at angive Navnene paa disse Fjorde — hvis de overhovedet har været bebyggede, da Fortegnelsen affattedes. Udelukket er det i hvert Fald ikke, at de først er befolket paa et sent Tidspunkt efter at alle de brugelige Pladser i Bygdens Centrum var taget i Besiddelse.

Ruinerne i Bjørnesundet, som omtales af I. P. Lund og C. Pingel, var, da jeg i 1916 besøgte Stedet, næsten helt forsvundne, og kun den store af Groth opmaalte Ruin¹⁾ henstod endnu velbevaret. Bygningen synes imidlertid aldrig at have været fuldført, og hele Anlægget saa ud til at være forladt efter kort Tids Benyttelse.

I Fiskenäsfjorden findes 4 Ruiner, som er Rester af en lille Gaard, og Ruiner af en lignende, som jeg i 1916 fandt i Bunden af Buksefjorden, er lige saa ubetydelig. Ingen af disse Fjorde kan være Lysefjorden, om hvilken man ved, at den havde en ret tæt Bebyggelse og var forsynet med en Kirke. Rester af en saadan er imidlertid fundet i den næste Fjord i Rækken Nord for Buksefjorden nemlig Ameralik.

Lysefjord (af lysa, en Slags Torsk: gadus merluccius), der er den førstnævnte af Vesterbygdens Fjorde, er derfor utvivlsomt identisk med Ameralik²⁾.

Dette er saa meget sandsynligere, som Ruiner af den Kirke, der

¹⁾ Meddl. om Gr. I, Side 35.

²⁾ Se Kortet Side 24.

forlængst blev fundet inderst i Fjordens østlige Arm, utvivlsomt er Sandnæs, da *Resterne ligger paa en gruset og sandet Pynt*, der sikkert har givet Kirken Navn. Kapt. D. Bruun, der i 1903 undersøgte Ruinen, gaar ogsaa ud fra at det maa være Sandnæs og Fjorden Lysefjord.

Godthaabsfjorden, der skærer sig ind i Landet umiddelbart Nord for Ameralik, danner indenfor Kolonien Godthaab et saa mægtigt Komplex af Fjorde og Sunde, at det bliver nødvendigt at gøre nærmere Rede for disse.

Et Par Mil indenfor Kolonien falder Basinet i 3 parallelt med hinanden løbende Arme.

Den sydligste af disse, *Umanakløbet*, udmunder i den indenfor liggende Pisigssarfikfjord, fra hvis Sydside et smalt Overbæringssted fører til Ameralikfjordens nordlige Arm Itivdek.

Den midterste, *Kornokløbet*, er Sundet mellem Bjørneøen og Storøen, og endelig gaar den nordligste Arm, *Kugssukløbet*, jævnt over i den indenfor liggende Fjordarm, Kangersunek, der i sydøstlig Retning fører helt ind til Indlandsisen.

Indenfor Storøen er Fjordkompleksets nordlige og sydlige Arm endelig forbundet med hinanden ved et bredt Sund, hvori Kornokløbet udmunder.

Herefter skal jeg paany omtale de gamle Fjorde.

Efter Lysefjord nævnes i Fjordfortegnelsen Hornefjord, Andefjord, Svartefjord og derefter Rangafjord. Da denne sidste utvivlsomt er identisk med Godthaabsfjordens nordligste Arm Kugssuk, maa de 4 Fjorde ligge mellem Rangafjord og Lysefjord.

Og da vi endvidere med Sikkerhed kan gaa ud fra, at Fjordene nævnes i Rækkefølge sydfra, ligger det nær at søge Hornefjord i den Del af Godthaabsfjorden, der ligger nærmest ved Ameralik, d. v. s. i eller ved Umanakløbet, idet vi ser bort fra Kobbefjorden, der aldrig har været bebygget.

Det samme gælder hele den ydre Del af Umanakløbet, hvis Kyster særlig paa Sydsiden er stejle, nøgne og utilgængelige.

Hornefjord, der er den anden i Rækken af Vesterbygdens Fjorde, maa da søges længere inde og antagelig tæt ved det Sted, hvor Løbet gaar over i Pisigssarfikfjorden. Her afsætter Umanakløbet i sydlig Retning en lille Fjordarm, ved hvis Munding Fjældet Sulugsugut, der ogsaa har givet Armen Navn, hæver sig, synlig i lang Afstand, fordi Fjordens nærmeste Omgivelser er ganske lave. Da Sulusugut er meget iøjnefaldende, mindre paa Grund af dette Fjælds Højde, men mere som Følge af dets ejendommelig spidstakkede

Form er det sandsynligt, at dette „Horn“ har givet Fjordarmen Navn. Her findes da ogsaa adskillige Nordboruiner, og Fjorden er rig paa Fisk.

Andefjord (af ønd en And) mener jeg maa være den lille Patussokfjord, der ligger paa Umanakløbets Nordside lidt inde i Sundet, der fører over til Kugssuk. Om der findes særlig mange Ænder her, ved jeg ikke, men da der er Ruiner af en Gaard, og Fjorden føjer sig som et naturligt Led i Rækken, naar man udefra sejler ind gennem Umanakløbet, er det rimeligt, at Patussok er den gamle Andefjord.

Svartefjord (den snævre, skumle) er utvivlsomt Amitsuarssuk, der skærer sig ind i Landet umiddelbart Syd for Patussok, men nærmere Pigsigssartikfjordens Munding.

Det eskimoiske Navn paa Fjordarmen betyder *snæver*, og da Fjældene hæver sig bratte og utilgængelige bag et Forland, der er saa smalt, at en enkelt af de herliggende Ruiner er blevet ødelagt af Stenblokke, der er styrtet ned fra Fjældvæggen bagved, svarer Fjorden ganske til sit Navn.

Her findes Ruiner paa 3 Steder og i Dalstrøget indenfor Fjorden betydelige Rester af en Gaard.

Agnafjord (efter Finnur Jónssons Tydning et Mandsnavn ifl. G. h. M. agn, Madding) er ganske afgjort identisk med Pisigssartik med den indefor liggende Bredning, Kapisilik. Hvorledes Navnet skal tydes drister jeg mig ikke til at afgøre, men da der intetsteds i hele Baals Revier eller Ameralik forekommer saa mange Angmagssætter som her, og denne Fisk i udstrakt Grad benyttes og vel ogsaa i Nordbotiden har været anvendt som Madding, ligger det nær at formode, at Fjordnet navnet afledes heraf.

I Fjorden har der været en Kirke i Høj. Dette Ord betyder ifl. Finnur Jónsson „en lille Sø lige overfor Havet og med Forbindelse med dette“.

En saadan typisk Høj findes kun paa et Sted i hele Fjordgebetet, nemlig ved Itivnera paa Sydsiden af Eidet mellem Pisigssartik og Fjordarmen Itivdlek i Ameralik.

Itivnera minder ved sin Beliggenhed mellem to tæt bebyggede Fjorde i høj Grad om Igaliko, men Stedet er mere centralt beliggende end Gardar i Østerbygden, og da Eidet tilmed er smallere og lettere passabelt end Igalikotangen, har Itivnera utvivlsomt ved forekommende Lejligheder været Samlingsstedet for hele Vesterbygdens Befolkning og rimeligvis Tingsted, for saa vidt et saadant fandtes i Vesterbygden.

At der har været en Kirke i denne tæt befolkede Egn, maa anses

for givet, og da Kilderne henviser dens Beliggenhed til det mest centrale Sted i hele Omegnen, er der al mulig Grund til at tro, at Kirken virkelig har ligget her ved Itivnera.

Det er ganske vist ikke lykkedes at paavise Rester af den, men da Havet stadig æder sig ind i Kysten netop her, kan det have taget Kirken med sig.

I den mellemste Arm af Godthaabsfjorden — Kornokløbet — findes ingen Ruiner fra Nordbotiden.

Rangaffjorden (den krogede, bugtede) er som af Prof. Jónsson paavist Godthaabsfjordens nordre Arm, Kugssuk. Da den ydre Del af Løbet ikke er bugtet, er Navnet kun berettiget, for saa vidt man til Fjorden medregner ogsaa den indenfor liggende Gren Kangersunek, paa hvis Nordside der findes adskillige Ruiner. Kirken i Annavik, der efter Kirkefortegnelsen skulde findes i Rangaffjorden, er uden al Tvivl den forlængst paaviste Kirkeruin i den lille Ujaragssuit-Bugt paa Nordsiden af Fjorden.

Denne afsætter to Fjordarme, Iluialik paa Nord-, Kangiussak¹⁾ paa Sydsiden.

Lerfjorden. Naar Professor Jónsson identificerer denne med Søndre Isortok, hvis eskimoiske Navn ligesom det islandske betyder den *lerede*, er dette næppe rigtigt, da S. Isortok ikke har været bebygget. Man har ganske vist tidligere ment dette, men jeg har i 1918 undersøgt Fjorden nøje uden at finde Spor af Ruiner. Lerfjorden er utvivlsomt den foran omtalte Fjordarm, Iluialik. Den er saa opfyldt med Lerslam fra Kugssuak Elven, der udmunder inderst i Fjorden, at dennes indre Halvdel falder tørt med Lavvande, ligesom Landet indenfor bestaar af vældige Lersletter.

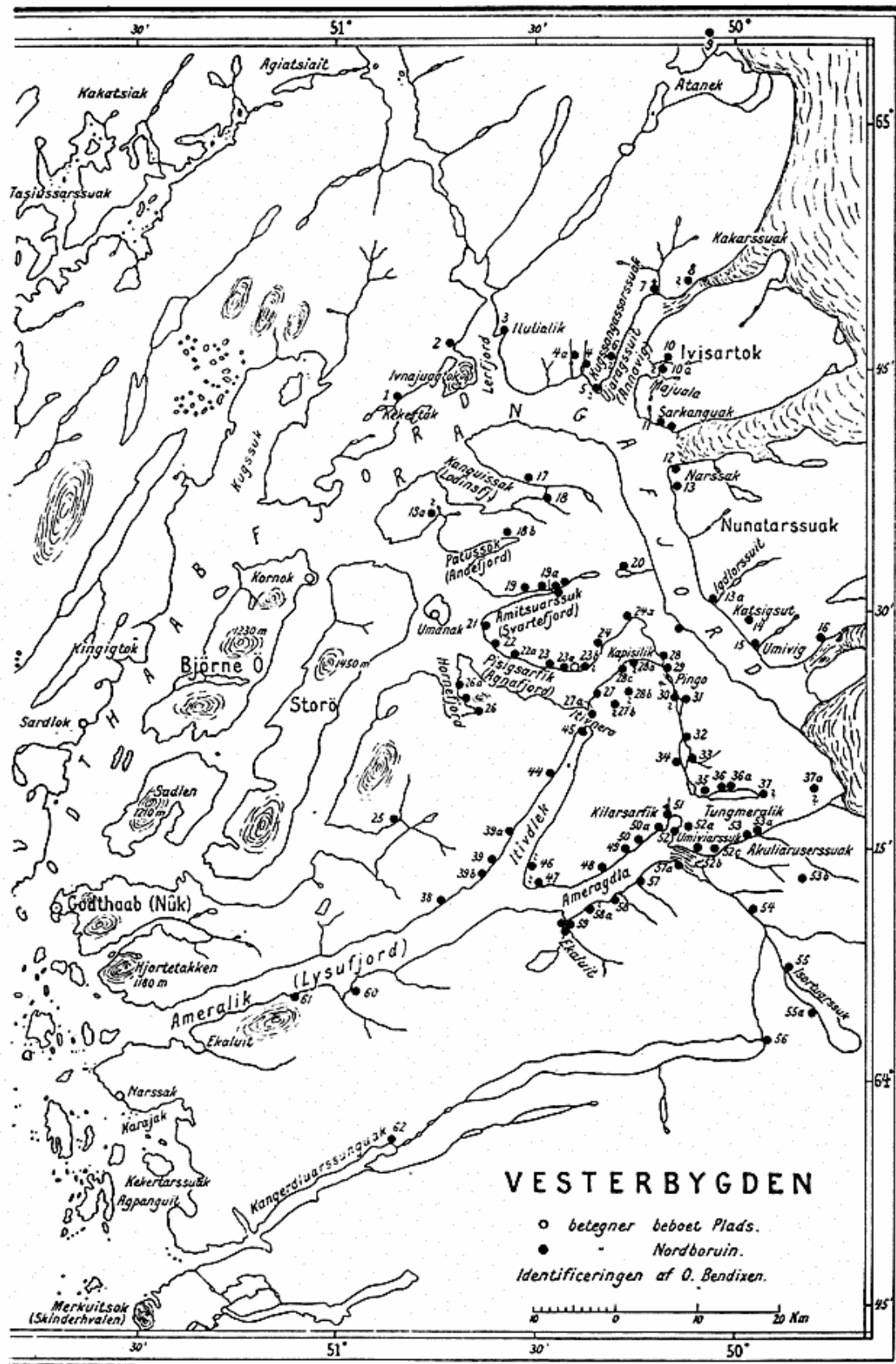
Fjorden svarer altsaa ganske til sit islandske Navn — Leirufjöör — og har været bebygget, idet der er fundet Ruiner baade paa Vest- og Østsiden af Fjordarmen.

Loðinsfjord (af Mandsnavnet Loðin) mener jeg maa være Kugsukløbets sydlige Fjordarm, Kangiussak. Da der kun findes Rester af en enkelt lille men velbevaret Gaard herinde, er det sandsynligt, at Fjorden er opkaldt efter den Mand, som først bosatte sig her.

Strømfjorden mener Finnur Jónsson svarer til Søndre Strømfjord i Sukkertoppens Distrikt, hvilket sikkert er rigtigt. Her findes ganske vist ingen Nordboruiner, men Fjordens Opland har utvivlsomt været godt kendt i Nordbotiden paa Grund af sin Rigdom paa Vildt, særlig af Rener.

Her skal have været en Kirke paa Strømnæs. Ruiner af en saadan

¹⁾ Anm.: I Kortet fejlagtig betegnet *Kanguissak*.

Med enkelte Rettelser og Tilføjelser optaget fra Medd om Grøn. LVII og LXI.

findes *ikke* ved selve Fjorden, men da Nordboerne efter al Sandsynlighed har opholdt sig i betydelig Mængde i Strømfjordsgebetet og vel særlig i de prægtige Egne indenfor Fjordbunden for Rensjagtens Skyld, er det ikke udelukket, at de under Opholdet herinde har opført en Kirke.

Grønlænderne ved Kangamiut, der hvert Aar besøger disse Egne, paastaar med Bestemthed, at Grundmuren til en saadan Bygning indtil for faa Aar siden var at se mellem Søen Angmalortok og Indlandsisen, men den var nu dækket af Sandflugt, der forekommer hyppigt i disse Egne.

Paa en Undersøgelsesrejse til Strømfjorden i 1918 fortalte en gammel Rensjæger mig, at han som halvvoksen havde set Ruinen, og da jeg spurgte ham, hvoraf han sluttede, at det var en Kirke, gjorde han gældende, at der ved Siden af Bygningen fandtes en ualmindelig lang stensat Grav.

Han erindrede særdeles godt denne, fordi en Farbroder, som han var i Følge med, havde maalt Graven ved Hjælp af en Stok, som han altid benyttede til Støtte paa sine langt udgaaende Jagtture.

De Indfødte, som besøger disse Egne, paastaar ligeledes, at der paa en Klippe ikke langt fra Kirken i sin Tid var opstillet en Runesten, men den skal nu være styrtet ned og knustes i Faldet.

Den sidste paa Fortegnelsen opgivne Fjord er

Eyjarfjorden, som Professor Jónsson mener er Itivdlek, da der i denne Fjord ligger en lang Ø, som har givet Fjorden Navn. Hermed sigtes øjensynlig til Dalen *Ilivnek* i Ikertokfjordens nordlige Arm indenfor Holstensborg, hvor der tidligere er fundet Ruiner, men disse er nu helt forsvundet, og kun en frodig, planeret, græsbevokset Hjemmemark vidner om, at der har ligget en Gaard, sikkert det nordligste faste Bosted fra Nordbotiden paa Grønlands Vestkyst.

Listen ser da saaledes ud:

<i>Lysefjord</i> (Sandnæs Kirke)	Ameralik.
<i>Hornefjord</i>	Sulugssugut.
<i>Andefjord</i>	Patussok.
<i>Svartefjord</i>	Amitsuarssuk.
<i>Agnafjord</i> (Kirke i Høp)	Pisigssarfik.
<i>Rangafjord</i> (Kirke i Anavig)	Godthaabsfjordens nordre Arm.
<i>Lerfjord</i>	Ilulialik.
<i>Løðinsfjord</i>	Kangiusak.
<i>Strømfjord</i> (Kirke paa Strømnæs)	S. Strømfjord.
<i>Eyjarfjord</i>	Ilivnek.

»Summary«, se Side 26.

SUMMARY

Identification of the Fjords of the Western Settlement in Greenland.

The old colony of Norsemen on the west coast of Greenland comprised two settlements, „Østerbygden“ (Julianehaab) and „Vesterbygden“, (Godthaab). While the fjords of the Østerbygd have long been identified the question of where the fjords of the western settlement were, is more uncertain.

The old Icelandic sources contain a list of fjords and a list of churches, according to which the western settlement had 4 churches: Sandnæs in Lysefjord, Høp in Agnafjord, Anavig in Rangafjord and Strømnæs in Strømfjord or in Andefjord.

Prof. Finnur Jónsson identified the fjords using the Fisknæs fjord as his starting-point, whereas I am of opinion — founded on investigation carried out in the country itself — that the majority of the fjords are to be sought within the district round the Godthaabsfjord. The conclusion I arrive at is the following:

Lysefjord (Sandnæs Church)	Ameralikfjord
Hornefjord	Sulugssugutfjord
Andefjord	Patussokfjord
Svartefjord	Amitsuarssukfjord
Agnafjord (Høps Church)	Pisigssarfikfjord
Rangafjord (Anavig Church)	Godthaabsfjord
Lerfjord	Ilulialik
Loðinsfjord	Kaugiusak
Strømfjord (Strømnæs Church) ..	Southern Strømfjord
Eyjarsfjord	Itivnek (Holsteinsborg)